

УДК 371.5. 379

ОРГАНІЗАЦІЯ САМОВРЯДУВАННЯ В ДИТЯЧОМУ ОЗДОРОВЧОМУ ТАБОРІ

Ю.О.Шикова

Анотація. У статті проаналізовано основні аспекти організації самоврядування в дитячому оздоровчому таборі. Проаналізовано особливості дитячого тимчасового колективу. Показано відмінності учнівського самоврядування від самоврядування в позашкільних освітніх установах.

Ключові слова: самоврядування, дитячий оздоровчий табір, учнівське самоврядування, соціалізація, колектив.

Аннотация. В статье проанализированы основные аспекты организации самоуправления в детском оздоровительном лагере. Проанализированы особенности детского временного коллектива. Показаны различия между ученическим самоуправлением и самоуправлением во внешкольных образовательных учреждениях.

Ключевые слова: самоуправление, детский оздоровительный лагерь, ученическое самоуправление, социализация, коллектив.

Summary. The paper analyzes the main aspects of the organization of self-management in the children's camp. The features of children's temporary collective have been examined. The differences between the pupils' self-management and self-management in extracurricular educational institutions are considered.

Key words: self-management, kids camp, pupils' self-management, socialization, collective.

Постановка проблеми. На сучасному етапі розвитку вітчизняної освіти особливого значення набуває підготовка молодого покоління, здатного керувати своїм життям, ефективно розв'язувати поставлені завдання, відповідально ставитися до своїх обов'язків, швидко реагувати на нові суспільні запити. Зважаючи на це, основи громадянського становлення та демократії повинні формуватися з дитячих років, і самоврядування допомагає учням організувати власне життя, життя своїх товаришів. Досвід стосунків, розв'язання конфліктів, виявлення і протекції своїх інтересів, набутий у школі, стане багажем, з яким школярі увійдуть у доросле життя [4, с. 5].

Технології організації самоврядування розробляли І.Єрмаков, Г.Ковганич, В.Оржеховська, З.Пойманова,

М.Рожков, О.Тубельський, Л.Шелестова, В.Ягоднікова. Моделювання учнівського самоврядування здійснювали Л.Байбородова, В.Корольов, А.Лопухівська, Т.Новикова, О.Прутченков. Проблему свободи і відповідальності під час залучення учнів до участі в органах учнівського самоврядування піднімали у своїх працях Д.Бедлі, В.Іванов, О.Нейл та ін.

Мета статті – розкрити основні аспекти організації самоврядування в дитячих оздоровчих таборах.

Виклад основного матеріалу. Згідно з результатами теоретико-практичного дослідження, формування навичок організаторської діяльності учнів є одним із способів становлення «конкурентноспроможної особистості» сучасного світу. Однак, у системі шкільної освіти цього досягти набагато важче, аніж у системі позашкільної освіти. Самоврядування у більшості шкіл організовується за адміністративною моделлю, основними ознаками якої можна виділити:

А) *нормативно-правове середовище* створене часто раз і назавжди, майже не змінюється, внутрішні закони і правила вимагають чіткого дотримання. Активно функціонує шкільний суд, порушення букви закону карається адміністративними заходами – штрафами (позбавлення права участі в заходах, позачерговими прибираннями та чергуваннями), доганами (які вивішуються на дошці оголошень) та просто негативним ставленням до порушника. Щодо реалізації прав учасників учнівського самоврядування, то частіше за все спостерігається перекис у бік ширшого діапазону прав педагогів та шкільного активу, причому часто ці права стають недосяжними для рядових учасників пільгами. Законотворча діяльність не приносить задоволення учням (хоча зрідка такі випадки трапляються), яким, окрім відповідальності, немає чого відчувати.

Б) *тип взаємин* – головуючий та підлеглі. Немає паритетної співучасті у справах колективу. Існує чітка ієрархічна система, на що вказує структура органів самоврядування.

В) *напрями діяльності* – учні можуть повправлятися в управлінні загальношкільними справами. Проте, таку змогу має лише актив, зважаючи на ієрархічну структуру та підпорядкованість органів самоврядування. Учні мають змогу розширити знання стосовно своїх громадянських прав. Також їх залучають до участі в корисно-суспільних справах. Проте, ці справи ініціюються переважно керівництвом освітньої установи.

Г) *виховний ефект.* Результативність діяльності роботи цієї моделі несе в собі відтінок певного формалізму. Оскільки реальне самоврядування у рамках цієї моделі не здійснюється, ініціатива дітей контролюється дорослими. Не враховується потенціал виховних програм (у тому числі й ігрових). Діти отримують лише певну теоретичну базу управління своїм життям, відстоювання прав та інтересів, проте без належної практики ці знання можуть так і не перерости у навик безпосередньої діяльності.

Натомість у позашкільних освітніх установах набагато більше уваги приділяється дитячій активності та ініціативі, самоврядування набуває нового значення. Однак, колектив дитячого оздоровчого табору відрізняється від шкільного колективу, оскільки він є тимчасовим. Дитячі тимчасові колективи (далі ДТК), що створюються в умовах дитячих оздоровчих закладів, є специфічним соціальним і педагогічним феноменом, що суттєво відрізняється від шкільних та класних колективів. Ознаками дитячого тимчасового колективу є:

Порівняно короткий термін існування. Як правило, ДТК існує протягом однієї табірної зміни.

Особливий склад членів колективу. До табору заїжджають діти, які раніше не були знайомі. Дуже часто це можуть бути представники різних соціальних та культурних прошарків, котрим доводиться співжуватися в одному загоні.

Автономність існування. У таборі послаблюється вплив сім'ї та школи, а також звичного для дитини оточення, тому виховання відбувається у колективі й через колектив.

Колективний характер взаємодії. Протягом усієї зміни діти та дорослі знаходяться у товаристві один одного. Тому кожен вчинок, як позитивний так і негативний, буде перевірений на відповідність суспільним нормам та цінностям.

Швидка зміна видів діяльності. У таборі протягом короткого періоду колектив проходить усі стадії свого розвитку, що у звичайних умовах може тривати довше, наприклад, шкільний клас, як колектив, формується роками.

Для тимчасових дитячих колективів характерний підвищений рівень емоційності його учасників. Це спричинено особливою динамікою процесів інтеграції й диференціації тимчасового контактного об'єднання. Підвищений емоційний клімат пришвидшує процеси колективотворення, сприяє активній участі дітей у різноманітних видах діяльності.

У дитячого тимчасового колективу є свої ідеали, норми та правила поведінки, специфічні форми організації, органи самоврядування, а також символи, назва, девіз, емблема, пісні, які підкреслюють приналежність саме до цього конкретного колективу. Все це – *центри об'єднання*, тобто ті цінності, предмети та символи, які ідентифікують групу, складають матеріальну та ідейну основу її існування й розвитку. Колектив є одним з найважливіших чинників, що впливає на особистісне становлення дитини: ціннісні орієнтації, рівень самооцінки, особливості спілкування.

Водночас вихователю треба пам'ятати, що перебування дітей у незвичних ситуаціях табірної життя, нові умови спілкування, прагнення завоювати симпатії нового колективу можуть супроводжуватися в дітей високим рівнем тривожності. Оптимізація адаптації до умов перебування дитини у дитячому таборі залежить від працівників табору, від усього педагогічного колективу.

Проте, особливістю життєдіяльності дітей у ДТК є можливість зміни статусу: учні, які в школі були неуспішними, можуть у таборі почати все з чистої сторінки й показати себе з кращого боку. Організація самоврядування у таборі сприяє формуванню в дітей навичок до самоорганізації.

Самоорганізація – основа самоуправління. Вона відкриває перед учнями можливість природного входження до системи громадських стосунків у суспільстві. В.Шульга називає самоврядування «важливим фактором соціального становлення молоді, колективною формою виховання» [10, с.170].

Зокрема, В.Шульга пропонує розглядати проблему молодіжного самоврядування як важливий крок на шляху до соціалізації і соціального становлення молодої людини [10, с. 70]. Соціалізація «Я» окремої дитини у дитячому таборі проходить паралельно проживанню дітьми групової ідентичності, через усвідомлення ідеї «Ми», яка відбувається у процесі групової діяльності. Для дітей особливо важливою виявляється можливість відчуття стану спільноти «Ми» в ситуаціях небезпеки і напруження сил, коли потрібна підтримка один одного. Відчуття дитячої групової ідентичності, а також переживання спільної приналежності до світу дітей стає особливо гострим і значущим під час «зіткнень» зі світом дорослих, - зауважує російський психолог М.Осоріна [7, с. 155].

Приходимо до висновків, що за умови доцільного педагогічного керівництва дитячий колектив виступає осередком та могутнім інструментом формування особистості. Саме в колективі дитина отримує можливість самовиявлення, самоствердження, самореалізації, засвоює соціально значимі моделі людського співжиття через участь у житті колективу та органах самоврядування.

На думку дослідників, самоврядування - вища форма керівництва дитячими колективом. У самоврядуванні головне не органи, а діяльність, спрямована на вдосконалення життя колективу. Не можна переносити на органи учнівського самоврядування структури дорослих, не властиві вікові та психології школярів бюрократичні форми управління.

Повноцінному дитячому самоврядуванню властива внутрішня організованість, що виявляється у загальній захопленості справою, нових ініціативах, високому рівні відповідальності за спільну справу [8, с. 5], що може бути однією з ефективних умов набуття та засвоєння школярами суспільного досвіду, адаптації його до свого світогляду та потреб.

Запровадження самоврядування сприяє переходу від організації діяльності учнів ззовні (з боку дорослих) до самоорганізації, що забезпечує розвиток їх ініціативи та самостійності. Особистість стає не лише об'єктом виховних впливів, але й їх суб'єктом [8, с. 11].

У цьому контексті «модель співпорядкування» витісняється моделлю суб'єкт-суб'єктивної взаємодії, участі та співучасті дорослих і дітей у спільних справах. Долається тоталітарна єдина виховна програма. Педагогіка виховання переростає з педагогіки вимог у педагогіку стосунків особистостей як рівноправних суб'єктів [9, с. 49]. Тут не йдеться про скасування вже існуючих самоврядних форм, а про те, як за нових соціально-політичних умов організувати їхню діяльність, яким змістом наповнити.

Участь у діяльності органів самоврядування дозволяє набути дітям досвіду спілкування та партнерської взаємодії з дорослими, отримати можливість створювати правила для загонового колективу.

Самоврядування в таборі має навчити дітей:

- самостійно планувати роботу;
- визначати умови реалізації власних планів;
- організовувати справи, обговорювати їх результати;
- обирати постійний і тимчасовий актив з відкритим обговоренням, розподіляти доручення;
- приймати рішення та перевіряти їх виконання;
- оцінювати різноманітні конкурси, змагання;
- помічати недоліки, шукати шляхи їх подолання.

Вихователь має навчити дітей організовувати діяльність, тобто планувати, розподіляти обов'язки, контролювати виконання, самостійно доводити справу до кінця, досягати мети.

Вожатий, враховуючи особливості тимчасового колективу, спрямовує свою діяльність на розвиток власного «Я» кожної дитини, виявлення та розвиток здібностей вихованців. Вихователь повинен допомогти дітям знайти себе в колективі, самовизначитися. Проте, на шляху до цієї мети можуть виникнути певні проблеми, наприклад, невисокий рівень творчої активності, а відповідно і творчих здібностей та інтелектуального розвитку дітей.

Для вирішення цих завдань, реалізації поставленої мети, вожатий може створити модель дитячого самоврядування «Ромашка», новизна якої полягає у кількісних та якісних змінах доручень, завдань, що викликає зацікавлення і створює максимальні умови для самореалізації особистості. Це цікава ідея, проте, не нова, оскільки ще А. Макаренко запроваджував організацію доручень у своїх виховній роботі.

Дитячий колектив поділяється на 5 міні-груп (секторів), які кожні три-чотири дні мандрують секторами «Ромашки». Назви секторів: «Помагайки» (підготовка і проведення загонових заходів, трудовий десант). Сектор «Прес-центр» відповідає за випуск газети та доповнень до неї, підготовка інформаційного вісника, а також подяк, привітань та оголошень, що дозволяє дітям відчувати свою причетність до всього процесу. Адже це так приємно, коли не забувають про твої свята, помічають успіхи та здобутки, заохочують.

«Сюрприз» – культмасовий сектор: свята, вечірки, розваги, різноманітні розважально-пізнавальні заходи належать до однієї з основних сфер інтересу дітей.

«Порядок» – сектор, який відповідає за дисципліну та порядок.

«Здоров'я» – санітарний пост, спортивний сектор.

Для того, щоб ця система ефективно працювала, потрібно організовувати дітей за секторами на основі власного вибору.

У кінці тижня діти збираються на п'ятихвилинку, де кожен сектор звітує про виконану роботу, ланковий

визначає найактивніших. Вихователь нагороджує найкращий сектор. «Ромашка» прокручується: діти знайомляться з новим сектором. Про те, що система ефективна та функціонує, говорить поява потреби в нових секторах-дорученнях, зокрема, фотографа, банкіра, стиліста загонового альбому, відповідальних за «скриньку ідей» тощо.

Важливо, щоб ці доручення змінювалися через 3-4 дні, аби кожен вихованець спробував себе в різних ролях.

Завдання вожатого – вміло поєднувати свою допомогу з розвитком самодіяльності колективу. А це передбачає повне виключення авторитарно-адміністративних методів.

Висновки. На основі здійсненого аналізу в нас є підстави стверджувати, що самоврядування у дитячому оздоровчому таборі має на меті запропонувати дітям достойну альтернативу для прояву їхньої дорослості, допомогти їм уникнути конфліктів у взаєминах зі старшими та однолітками, оскільки дозволить відчутти себе на рівні з дорослими, навчить долати труднощі та приймати рішення, за які необхідно буде нести відповідальність. Доцільна організація самоврядування у дитячому оздоровчому таборі може допомогти вихованцям досягти максимальної самореалізації, виявити та розвинути їхній потенціал.

Література

1. Братчик О. Святокове літо / О. Братчик, Е. Проскуренко. – Х., 2005. – 56 с.
2. Буданова Г. С. Літня країна дитинства / Г. С. Буданова // Народна освіта. – 2001. – № 3. – С. 26–34.
3. Димитров М. Ф. Табір починається з вожатого: навч.-метод. посібник / М. Ф. Димитров, Л. Б. Копилова. – Миколаїв : Атол, 2005. – 85 с.
4. Клід І. Цікаве й корисне дозвілля. Організація літнього відпочинку: [посібник] / Ірина Клід, Марія Женчук. – Т. : Підручники і посібники, 2011. – 64 с.
5. Мкртчян М. А., Лебединцев В. Б. Разновозрастный учебный коллектив: учительско-ученическое самоуправление / М. А. Мкртчян, В. Б. Лебединцев // Народное образование. 2009. № 2. – С. 218–227.
6. Організація літнього відпочинку оздоровчих закладів для дітей та підлітків / Л. М. Михайлова, І. В. Петрова, Л. І. Коцюбіна. – Луганськ, 2000. – 125 с.
7. Осорина М. В. Секретный мир детей в пространстве мира взрослых / Марина Владимировна Осорина. – С.Пб. : Питер, 1999. – 278 с. – (Мастера психологии).
8. Сметанский Н. И. Ситуация коллективного успеха / Н.И.Сметанский // Директор школы. 1996. – № 2. – С. 3–11.
9. Сметанський М. І. Умови підвищення ролі учнівського самоврядування / М. І. Сметанський // Радянська школа. – 1985. – №6. – С.49–55.
10. Шульга В. В. Самоврядування як фактор соціального становлення молоді: [Соціальне становлення молоді] / В. В. Шульга // Педагогіка і психологія професійної освіти. – 2004. – № 2. – С. 168 – 174.